Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (drugi senat)

z dne 9. septembra 2015*

„Predhodno odločanje — Približevanje zakonodaj — Ohranjanje pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov — Pojem prenosa obrata — Obveznost vložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267, tretji odstavek, PDEU — Domnevna kršitev prava Unije, ki se pripiše nacionalnemu sodišču, zoper odločitve katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva — Nacionalna zakonodaja, ki pravico do odškodnine za škodo zaradi take kršitve pogojuje s predhodno razveljavitvijo odločbe, s katero je bila ta škoda povzročena“

V zadevi C-160/14,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki so ga vložili Varas Cíveis de Lisboa (Portugalska) z odločbo z dne 31. decembra 2013, ki je prispela na Sodišče 4. aprila 2014, v postopku

João Filipe Ferreira da Silva e Brito in drugi

proti

Estado português,

SODIŠČE (drugi senat),

v sestavi R. Silva de Lapuerta (poročevalka), predsednica senata, K. Lenaerts, podpredsednik Sodišča v funkciji sodnika drugega senata, J.-C. Bonichot, A. Arabadžiev in C. Likurgos, sodniki,

generalni pravobranilec: Y. Bot,

sodna tajnica: M. Ferreira, glavna administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 25. februarja 2015,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za J. F. Ferreira da Silvo e Brito in druge C. Góis Coelho, S. Estima Martins in R. Oliveira, odvetniki,

— za portugalsko vlado L. Inez Fernandes in A. Fonseca Santos, agenta,

— za češko vlado M. Smolek in J. Vláčil, agenta,

— za francosko vlado G. de Bergues, D. Colas in F.-X. Bréchot, agenti,

— za italijansko vlado G. Palmieri, agentka, skupaj s F. Varrone, avvocato dello Stato,

* Jezik postopka: portugalščina.

— za Evropsko komisijo J. Enegren, M. França, M. Konstantinidis in M. Kellerbauer, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 11. junija 2015

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 1(1) Direktive Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 98), člena 267, tretji odstavek, PDEU ter nekaterih splošnih načel prava Unije.

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med J. F. Ferreiro da Silva e Brito in 96 drugimi osebami na eni strani ter Estado português (portugalsko državo) na drugi strani zaradi domnevne kršitve prava Unije, za katero naj bi bilo odgovorno Supremo Tribunal de Justiça (vrhovno sodišče).

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Z Direktivo 2001/23 je bila kodificirana Direktiva Sveta 77/187/EGS z dne 14. februarja 1977 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL L 61, str. 26), kakor je bila spremenjena z Direktivo Sveta 98/50/ES z dne 29. junija 1998 (UL L 201, str. 88).

4 V uvodni izjavi 8 Direktive 2001/23 je navedeno:

„Zaradi pravne varnosti in preglednosti je bilo treba pravni koncept prenosa pojasniti glede na pravno prakso Sodišča. Tako pojasnjevanje ni spremenilo področja uporabe Direktive 77/187/EGS, kakor ga razlaga Sodišče.“

5 Člen 1(1)(a) in (b) Direktive 2001/23 določa:

„(a) Ta direktiva se uporablja za vsak prenos podjetja, obrata ali dela podjetja ali obrata na drugega delodajalca, ki je posledica pogodbenega prenosa ali združitve.

(b) Ob upoštevanju pododstavka (a) in nadaljnjih določb tega člena se za prenos v smislu te direktive šteje prenos gospodarske enote, ki ohrani svojo identiteto, se pravi organiziranega skupka virov, katerega cilj je opravljanje [nadaljevanje] gospodarske dejavnosti, ne glede na to, ali je ta dejavnost glavna ali stranska.“

6 Člen 3(1), prvi pododstavek, navedene direktive določa:

„Pravice in obveznosti odsvojitelja, ki izhajajo iz na dan prenosa obstoječe pogodbe o zaposlitvi ali delovnega razmerja, se na podlagi takega prenosa prenesejo na pridobitelja.“

Portugalsko pravo

7 Člen 13 zakona št. 67/2007 o sprejetju ureditve nepogodbene odškodninske odgovornosti države in drugih oseb javnega prava (Lei nº 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas) z dne 31. decembra 2007 (*Diário da República*, 1. serija, št. 251, z dne 31. decembra 2007, str. 91117), kakor je bil spremenjen z zakonom št. 31/2008 z dne 17. julija 2008 (*Diário da República*, 1. serija, št. 137, z dne 17. julija 2008, str. 4454, v nadaljevanju: RRCEE), določa:

„1. Brez poseganja v položaje neupravičene kazenske obsodbe in odvzema prostosti je država civilno odgovorna za škodo, nastalo zaradi sodnih odločb, ki zaradi očitne napake pri presoji dejanskega stanja očitno niso ustavne, zakonite ali utemeljene.

2. Odškodninski zahtevek mora temeljiti na predhodni razveljavitvi odločbe, s katero je bila povzročena škoda, s strani pristojnega sodišča.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

8 Družba Air Atlantis SA (v nadaljevanju: AIA), ki je bila ustanovljena leta 1985 in se je ukvarjala s posebnim (čarterskim) letalskim prevozom, je 19. februarja 1993 prenehala. V okviru prenehanja so bile tožeče stranke iz postopka v glavni stvari kolektivno odpuščene.

9 Družba TAP, ki je bila glavni delničar družbe AIA, je 1. maja 1993 začela izvajati del poletov, za izvedbo katerih se je zavezala družba AIA za obdobje od 1. maja 1993 do 31. oktobra 1993. Družba TAP je izvajala tudi del čarterskih poletov – na trgu, na katerem prej ni bila dejavna – na progah, na katerih je pred tem prevažala družba AIA. Pri tem je družba TAP uporabila del opreme, ki jo je družba AIA uporabljala za opravljanje svoje dejavnosti, zlasti štiri letala. Družba TAP je tudi poravnala plačilo obrokov pogodb o lizingu, sklenjenih za ta letala, in uporabljala pisarniško opremo družbe AIA, ki jo je ta uporabljala v svojih prostorih v Lizboni in Faru (Portugalska), ter drugo opremo. Družba TAP je zaposlila tudi nekaj nekdanjih delavcev družbe AIA.

10 Tožeče stranke so nato pri Tribunal do Trabalho de Lisboa (delovno sodišče v Lizboni) vložile tožbo za izpodbijanje kolektivnega odpusta ter zahtevale vrnitev na delo v družbo TAP in plačilo njihovih plač.

11 Tribunal do Trabalho de Lisboa je s sodbo z dne 6. februarja 2007 tožbi za izpodbijanje kolektivnega odpusta delno ugodilo in odredilo vrnitev tožečih strank iz postopka v glavni stvari na delo v okviru ustrezne kategorije ter plačilo odškodnin. Tribunal do Trabalho de Lisboa je v obravnavani zadevi ugotovilo, da je prišlo do prenosa obrata, vsaj delnega, ker se je identiteta obrata ohranila in se je nadaljevala njegova dejavnost, saj je družba TAP prevzela pravni položaj delodajalca v delovnih razmerjih.

12 Zoper to sodbo je bila vložena pritožba pri Tribunal da Relação de Lisboa (pritožbeno sodišče v Lizboni), ki je s sodbo z dne 16. januarja 2008 prvostopenjsko sodbo razveljavilo v delu, v katerem je bila družbi TAP naložena vrnitev tožečih strank iz postopka v glavni stvari na delo in plačilo odškodnin, ker je presodilo, da je pravica do izpodbijanja zadevnega kolektivnega odpusta zastarala.

13 Tožeče stranke iz postopka v glavni stvari so to sodbo izpodbijale pri Supremo Tribunal de Justiça, ki je v sodbi z dne 25. februarja 2009 odločilo, da kolektivni odpust ni bil nezakonit. Navedeno sodišče je menilo, da za ugotovitev prenosa obrata ne zadostuje „zgolj nadaljevanje“ dejavnosti, ker se mora ohraniti tudi identiteta obrata. V obravnavani zadevi pa družba TAP pri izvajanju poletov poleti leta 1993 ni uporabljala „enote“, identične „enoti,“ ki je pripadala družbi AIA. Brez identičnosti zadevnih „enot“ pa ni mogoče šteti, da je prišlo do prenosa obrata.

14 Supremo Tribunal de Justiça je poleg tega menilo, da stranke družbe AIA niso prešle na družbo TAP. Poleg tega je menilo, da je bil obrat v lasti družbe AIA izrecno vezan na licenco, ki ni bila prenosljiva, zaradi česar prenos obrata ni bil mogoč, saj so predmet prodaje lahko le posamezne premičnine, in ne obrat sam.

15 Supremo Tribunal de Justiça je v zvezi z uporabo prava Unije poudarilo, da je Sodišče glede okoliščin, v katerih je podjetje nadaljevalo dejavnost, ki jo je dotlej opravljalo drugo podjetje, presodilo, da „zgolj na podlagi te okoliščine“ ni mogoče sklepati, da je prenos gospodarske enote opravljen, saj „enote ni mogoče skrčiti na dejavnost, ki jo opravlja“.

16 Ko so nekatere tožeče stranke v postopku v glavni stvari predlagale Supremo Tribunal, naj Sodišču predloži vprašanje za predhodno odločanje, je Sodišče menilo, da „obveznost vložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe velja za nacionalna sodišča, zoper odločitev katerih po notranjem pravu ni pravnega sredstva, samo če ta sodišča menijo, da je uporaba prava Unije nujna za rešitev spora, o katerem odloča, in če se je pojavilo vprašanje o razlagi tega prava“. Poleg tega naj glede na sodno prakso Sodišča v zvezi z razlago pravil Unije o prenosu obrata v tem primeru pri razlagi navedenih pravil ne bi bilo „nobenega upoštevnega dvoma“, „zaradi katerega bi moral biti vložen predlog za sprejetje predhodne odločbe“.

17 Po mnenju Supremo Tribunal de Justiça je „Sodišče […] izrecno priznalo, da je pravilna uporaba prava [Unije] lahko tako očitna, da ne dopušča nobenega razumnega dvoma o rešitvi postavljenega vprašanja, kar pomeni, da tudi v tem primeru ni podana obveznost vložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe. [Po mnenju tega nacionalnega sodišča torej] ob upoštevanju vsebine [določb prava Unije], na katere se sklicujejo [tožeče stranke v postopku v glavni stvari], ob upoštevanju razlage, ki jo je Sodišče podalo za [navedene določbe prava Unije], in glede na okoliščine obravnavanega primera, ki so bile upoštevane […], se pri razlagi [ni pojavil] noben dvom, zaradi katerega bi moral biti vložen predlog za sprejetje predhodne odločbe […]“.

18 Supremo Tribunal de Justiça je poleg tega poudarilo, da ima „Sodišče […] obširno in ustaljeno sodno prakso glede problematike v zvezi z razlago določb prava [Unije], ki se nanašajo na ‚prenos obrata‘, tako da […] Direktiva [2001/23] zaradi navedene sodne prakse že odseva poenotenje v njej navedenih pojmov, in ti so zdaj z vidika razlage v sodni praksi (Skupnosti, pa tudi nacionalni sodni praksi) jasni, zato v obravnavanem primeru predhodno posvetovanje s Sodiščem […] ni potrebno“.

19 Tožeče stranke iz postopka v glavni stvari so nato proti Estado português vložile tožbo zaradi nepogodbene odškodninske odgovornosti, s katero so zahtevale, naj se zadnjenavedeni naloži povrnitev povzročene premoženjske škode. V utemeljitev svoje tožbe trdijo, da je sodba Supremo Tribunal de Justiça očitno nezakonita zaradi napačne razlage pojma „prenos obrata“, kakor je opredeljen v Direktivi 2001/23, in ker je navedeno sodišče kršilo dolžnost predložitve upoštevnih vprašanj glede prava Unije Sodišču.

20 Estado português je trdila, da mora v skladu s členom 13(2) RRCEE odškodninski zahtevek temeljiti na predhodni razveljavitvi odločbe, s katero je bila povzročena škoda, s strani pristojnega sodišča, pri čemer opozarja, da ker navedena sodba Supremo Tribunal de Justiça ni bila razveljavljena, ni podlage za plačilo zahtevane odškodnine.

21 Predložitveno sodišče pojasnjuje, da je treba ugotoviti, ali je odločba Supremo Tribunal de Justiça očitno nezakonita in ali je napačno razložilo pojem „prenos obrata“ glede na Direktivo 2001/23 in na elemente dejanskega stanja, ki so mu bili na voljo. Poleg tega je treba še ugotoviti, ali je bilo Supremo Tribunal de Justiça zavezano vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe, kot mu je bilo predlagano.

22 Varas Cíveis de Lisboa (civilni senati v Lizboni) so v teh okoliščinah prekinili odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložili ta vprašanja:

„1. Ali je Direktivo Sveta 2001/23[…], zlasti njen člen 1(1), treba razlagati tako, da pojem ‚prenos obrata' zajema položaj, v katerem podjetje, ki deluje na trgu čarterskih poletov, preneha na podlagi odločitve večinskega delničarja, prav tako podjetja, ki deluje v letalskem sektorju, pri čemer matično podjetje v okviru likvidacije:

— prevzame položaj družbe, ki je prenehala, v pogodbah o najemu letal in veljavnih pogodbah o čarterskih poletih, sklenjenih z organizatorji potovanj;

— opravlja dejavnost, ki jo je prej opravljala družba, ki je prenehala;

— dopusti vrnitev nekaterih delavcev, ki so bili dotlej zaposleni pri družbi, ki je prenehala, na delo in jih določi za izvrševanje enakih nalog;

— od družbe, ki je prenehala, prejme manjšo opremo?

2. Ali je treba člen 267 PDEU […] razlagati tako, da bi Supremo Tribunal de Justiça glede na dejansko stanje, opisano v prejšnjem vprašanju, in glede na to, da so nacionalna sodišča na nižjih stopnjah, ki so odločala o tem primeru, sprejela protislovne odločbe, moralo pri Sodišču […] vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe o pravilni razlagi pojma ‚prenos obrata' v skladu s členom 1(1) Direktive 2001/23/ES?

3. Ali pravo [Unije], zlasti načela, ki jih je Sodišče […] razvilo v sodbi Köbler [(C-224/01, EU:C:2003:513)] v zvezi z odgovornostjo države za škodo, ki posameznikom nastane zaradi kršitve prava [Unije], ki jo stori nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, nasprotuje uporabi nacionalne določbe, ki za utemeljitev odškodninskega zahtevka zoper državo zahteva predhodno razveljavitev odločbe, s katero je bila povzročena škoda?"

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

23 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem Sodišče sprašuje, ali je treba člen 1(1) Direktive 2001/23 razlagati tako, da pojem „prenos obrata" zajema položaj, v katerem podjetje, ki deluje na trgu čarterskih poletov, preneha na podlagi odločitve večinskega delničarja, prav tako podjetja, ki deluje v letalskem sektorju in v katerem zadnjenavedeno prevzame položaj podjetja, ki je prenehalo, v pogodbah o najemu letal in pogodbah o čarterskih poletih, ki se izvajajo, opravlja dejavnost, ki jo je prej opravljalo podjetje, ki je prenehalo, dopusti vrnitev nekaterih delavcev, ki so bili dotlej zaposleni pri navedenem podjetju, na delo in jih določi za izvrševanje enakih nalog kot prej ter od navedenega podjetja prevzame manjšo opremo.

24 Za odgovor na to vprašanje je treba spomniti, da je Sodišče odločilo, da se Direktiva 77/187, ki je bila kodificirana z Direktivo 2001/23, uporablja ob vseh zamenjavah – v okviru pogodbenih razmerij – fizične ali pravne osebe, ki je odgovorna za obratovanje podjetja in ki prevzema obveznosti delodajalca do zaposlenih v podjetju (glej sodbe Merckx in Neuhuys, C-171/94 in C-172/94, EU:C:1996:87, točka 28; Hernández Vidal in drugi, C-127/96, C-229/96 in C-74/97, EU:C:1998:594, točka 23, in Amatori in drugi, C-458/12, EU:C:2014:124, točka 29 in navedena sodna praksa).

25 V skladu z ustaljeno sodno prakso je namen Direktive 2001/23 zagotavljanje nadaljevanja obstoječih delovnih razmerij v okviru gospodarske enote, ne glede na spremembo lastništva. Odločilno merilo za ugotovitev, ali gre za prenos v smislu te direktive, je to, da zadevna enota ohrani svojo identiteto, kar je razvidno zlasti iz tega, da se njeno poslovanje dejansko nadaljuje ali ponovno začne (glej sodbe Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, točki 11 in 12; Güney-Görres in Demir, C-232/04 in C-233/04, EU:C:2005:778, točka 31 in navedena sodna praksa, in Amatori in drugi, C-458/12, EU:C:2014:124, točka 30 in navedena sodna praksa).

26 Pri ugotavljanju, ali je ta pogoj izpolnjen, je treba upoštevati vse dejanske okoliščine, ki so značilne za zadevni posel, med katerimi so zlasti vrsta zadevnega podjetja ali obrata; ali je bil opravljen prenos opredmetenih sredstev, kot so nepremičnine in premičnine, vrednost neopredmetenih sredstev ob prenosu; ali je novi delodajalec prevzel večino zaposlenih; ali je bil opravljen morebiten prenos strank; stopnja podobnosti dejavnosti, ki se opravljajo pred prenosom in po njem, in trajanje morebitne prekinitve teh dejavnosti. Vendar ti dejavniki pomenijo le delne vidike potrebne celostne presoje in jih zato ni mogoče presojati ločeno (glej sodbe Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, točka 13; Redmond Stichting, C-29/91, EU:C:1992:220, točka 24; Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, točka 14, in Abler in drugi, C-340/01, EU:C:2003:629, točka 33).

27 Sodišče je še zlasti poudarilo, da je pomen, ki ga je treba pripisati različnim merilom, nujno različen glede na dejavnost, ki se opravlja, ali celo način proizvodnje ali poslovanja zadevnega podjetja, obrata ali dela obrata (glej sodbe Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, točka 18; Hernández Vidal in drugi, C-127/96, C-229/96 in C-74/97, EU:C:1998:594, točka 31, in Hidalgo in drugi, C-173/96 in C-247/96, EU:C:1998:595, točke 31, ter v tem smislu sodbo UGT-FSP, C-151/09, EU:C:2010:452, točka 28).

28 Prvo vprašanje je treba preučiti ob upoštevanju navedenih naukov iz sodne prakse, pri čemer je treba upoštevati bistvene elemente dejanskega stanja, ki jih je nacionalno sodišče navedlo v predložitveni odločbi in zlasti v tem prvem vprašanju.

29 Najprej je treba poudariti, da je v položaju, kot je ta v postopku v glavni stvari, ki se nanaša na sektor letalskih prevozov, treba prenos opreme šteti za bistveni element pri oceni, ali gre za „prenos obrata“ v smislu člena 1(1) Direktive 2001/23 (glej v tem smislu sodbo Liikenne, C-172/99, EU:C:2001:59, točka 39).

30 Iz predložitvene odločbe je v zvezi s tem razvidno, da je družba TAP nadomestila družbo AIA v pogodbah o najemu letal in je ta letala dejansko uporabljala, kar dokazuje prevzem nujnih elementov za nadaljevanje dejavnosti, ki jo je pred tem izvajala družba AIA. Poleg tega je prevzela tudi nekaj druge opreme.

31 Kot je poudaril generalni pravobranilec v točkah 48, 51, 53, 56 in 58 sklepnih predlogov, drugi elementi glede meril iz točke 26 te sodbe dokazujejo, da gre v postopku v glavni stvari za „prenos obrata“ v smislu člena 1(1) Direktive 2001/23. To je razvidno iz tega, da je družba TAP nadomestila družbo AIA v pogodbah o čarterskih poletih, ki se izvajajo, sklenjenih z organizatorji potovanj, kar pomeni, da je družba TAP prevzela stranke družbe AIA, iz tega, da je družba TAP razvila dejavnosti čarterskih poletov na progah, ki jih je prej opravljala družba AIA, kar pomeni, da je nadaljevala dejavnosti, ki jih je prej opravljala družba AIA, iz tega, da je dopustila vrnitev delavcev, ki so bili prej zaposleni pri družbi AIA, na delo za izvrševanje enakih nalog, kot so jih prej opravljali v družbi AIA, kar pomeni, da je družba TAP prevzela del osebja, ki je bil zaposlen v družbi AIA, ter nazadnje iz tega, da je 1. maja 1993 prevzela del dejavnosti čarterskih poletov, ki jih je družba AIA izvajala do njenega prenehanja februarja 1993, kar dokazuje, da izvajanje prenesenih dejavnosti praktično ni bilo prekinjeno.

32 V teh okoliščinah to, da je bila enota, katere oprema in del osebja sta bila prevzeta, vključena v sestavo družbe TAP tako, da ni ohranila svoje samostojne organizacijske strukture, za uporabo člena 1(1) Direktive 2001/23 ni pomembno, saj je bila ohranjena vez med na eni strani to opremo in tem

osebjem, ki sta bila prenesena na to družbo, ter na drugi nadaljevanjem dejavnosti, ki jih je prej opravljala družba, ki je prenehala. V okviru tega dejanskega stanja ni pomembno, da je bila zadevna oprema uporabljena za izvajanje tako rednih kot čarterskih letov, saj gre v obeh primerih za zračni prevoz in je treba ob tem spomniti, da je družba TAP prevzela pogodbene obveznosti družbe AIA v zvezi s temi čarterskimi poleti.

33 Iz točk 46 in 47 sodbe Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85) je namreč razvidno, da upoštevni element za to, ali je prenesena enota ohranila identiteto, ni ohranitev posebne organizacijske sestave, ki jo je glede različnih dejavnikov proizvodnje, ki se prenašajo, določil podjetnik, ampak ohranitev funkcionalne povezave na podlagi soodvisnosti in dopolnjevanja med temi dejavniki.

34 Ohranitev takšne funkcionalne povezave med različnimi prenesenimi dejavniki pridobitelju namreč omogoča, da jih uporablja za opravljanje iste ali podobne gospodarske dejavnosti, tudi če so po prenosu vključeni v novo in drugačno organizacijsko sestavo (glej sodbo Klarenberg, C-466/07, EU:C:2009:85, točka 48).

35 Glede na navedene ugotovitve je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 1(1) Direktive 2001/23 razlagati tako, da pojem „prenos obrata“ zajema položaj, v katerem podjetje, ki deluje na trgu čarterskih poletov, preneha na podlagi odločitve večinskega delničarja, prav tako podjetja, ki deluje v letalskem sektorju, in v katerem zadnjenavedeno prevzame položaj podjetja, ki je prenehalo, v pogodbah o najemu letal in pogodbah o čarterskih poletih, ki se izvajajo, opravlja dejavnost, ki jo je prej opravljalo podjetje, ki je prenehalo, dopusti vrnitev nekaterih delavcev, ki so bili dotlej zaposleni pri navedenem podjetju, na delo in jih določi za izvrševanje enakih nalog kot prej ter od navedenega podjetja prevzame manjšo opremo.

Drugo vprašanje

36 Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem sprašuje, ali je glede na okoliščine v postopku v glavni stvari in zlasti zaradi dejstva, da so sodišča na nižjih stopnjah sprejela odločitve, ki se razhajajo glede razlage pojma „prenos obrata“ v smislu člena 1(1) Direktive 2001/23, treba člen 267, tretji odstavek, PDEU razlagati tako, da je sodišče, zoper odločitve katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, načeloma zavezano predložiti zadevo Sodišču za razlago tega pojma.

37 Čeprav je postopek, uveden s členom 267 PDEU, instrument sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči, s katerim prvo zagotavlja drugim razlago prava Unije, ki jo potrebujejo za rešitev obravnavanega spora, pa je nacionalno sodišče, če po nacionalnem pravu ni več nobenega pravnega sredstva zoper njegovo odločbo, načeloma zavezano predložiti zadevo Sodišču na podlagi člena 267, tretji odstavek, PDEU, če se mu postavi vprašanje o razlagi prava Unije (glej sodbo Consiglio nazionale dei geologi in Autorità garante della concorrenza e del mercato, C-136/12, EU:C:2013:489, točka 25 in navedena sodna praksa).

38 Glede obsega navedene obveznosti je iz sodne prakse, ustaljene od izreka sodbe Cilfit in drugi (283/81, EU:C:1982:335), razvidno, da mora sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, če se pred njim postavi vprašanje iz prava Unije, izpolniti obveznost predložitve, razen če ugotovi, da postavljeno vprašanje ni upoštevno, ali da je zadevno določbo prava Unije Sodišče že razložilo, ali da je pravilna uporaba prava Unije tako očitna, da ne omogoča nobenega razumnega dvoma.

39 Sodišče je poleg tega pojasnilo, da je treba vprašanje, ali gre za tak primer, presoditi ob upoštevanju značilnosti, ki so lastne pravu Unije, posebnih težav pri njegovi razlagi in tveganj glede razhajanj v sodni praksi v Uniji (sodba Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, točka 33).

40 Samo nacionalno sodišče je sicer pristojno za presojo, ali se pravilna uporaba prava Unije kaže tako očitno, da ni nobenega razumnega dvoma, in da posledično odloči, da Sodišču ne bo predložilo vprašanja o razlagi prava Unije, ki je postavljeno pred njim (glej sodbo Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, točka 37 in navedena sodna praksa).

41 V zvezi s tem obstoj nasprotujočih si odločb, ki so jih izdala druga nacionalna sodišča, ne more biti odločilni element, zaradi katerega bi bilo treba naložiti obveznost iz člena 267, tretji odstavek, PDEU.

42 Nacionalno sodišče, ki odloča na zadnji stopnji, namreč lahko oceni, ne glede na razlago določbe prava Unije, ki jo podajo podrejena nacionalna sodišča, da je razlaga, ki jo predlaga za navedeno določbo in ki je drugačna od razlage, ki jo zagovarjajo ta nacionalna sodišča, nujna brez vsakega razumnega dvoma.

43 Vendar je treba poudariti, da so, kar zadeva področje v obravnavani zadevi in kot izhaja iz točk od 24 do 27 te sodbe, številna nacionalna sodišča, ki so se čutila zavezana zadevo predložiti Sodišču, zastavila veliko vprašanj o razlagi pojma „prenos obrata“. Ta vprašanja kažejo ne le na težave pri razlagi, ampak tudi na tveganja za razhajanja v sodni praksi na ravni Unije.

44 Iz tega je razvidno, da mora v okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, ki jih zaznamujejo hkrati nasprotujoče si smeri sodne prakse na nacionalni ravni glede pojma „prenos obrata“ v smislu Direktive 2001/23 in ponavljajoče se težave pri razlagi tega pojma v več državah članicah, nacionalno sodišče, zoper odločitve katerega v nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, izpolniti obveznost predložitve zadeve Sodišču, in sicer zato, da se prepreči tveganje napačne razlage prava Unije.

45 Iz navedenih ugotovitev je razvidno, da je treba na drugo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 267, tretji odstavek, PDEU razlagati tako, da mora nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, Sodišču predložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe glede razlage pojma „prenos obrata“ v smislu člena 1(1) Direktive 2001/23 v okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, ki jih zaznamujejo hkrati odločitve nižjih sodišč, ki se razhajajo glede razlage tega pojma, in ponavljajoče se težave pri razlagi tega pojma v več državah članicah.

Tretje vprašanje

46 Predložitveno sodišče s tretjim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba pravo Unije in zlasti načela, ki jih je Sodišče razvilo v zvezi z odgovornostjo države za škodo, ki posameznikom nastane zaradi kršitve prava Unije, ki jo stori nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, razlagati tako, da nasprotujejo nacionalni določbi, ki kot predhodni pogoj zahteva razveljavitev odločbe tega nacionalnega sodišča, s katero je bila povzročena škoda, medtem ko je taka razveljavitev v praksi izključena.

47 V zvezi s tem je treba spomniti, da glede na odločilno vlogo, ki jo ima sodna veja oblasti pri varstvu pravic, ki jih imajo posamezniki na podlagi pravil prava Unije, bi bil polni učinek teh pravil ogrožen in bi bilo varstvo pravic, ki jih določajo, oslabljeno, če bi bilo izključeno, da lahko posamezniki pod določenimi pogoji dobijo odškodnino, kadar so kršene njihove pravice zaradi kršitve prava Unije z odločbo sodišča države članice, ki odloča na zadnji stopnji (glej sodbo Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 33).

48 Predložitveno sodišče se sprašuje glede združljivosti pravila iz člena 13(2) RRCEE – ki določa, da mora odškodninski zahtevek zaradi navedene odgovornosti „temeljiti“ na poprejšnji razveljavitvi odločbe, s katero je bila povzročena škoda, s strani pristojnega sodišča – z navedenimi načeli.

49 Iz tega pravila je razvidno, da je vsaka odškodninska tožba proti državi zaradi njene kršitve obveznosti, ki je posledica neupoštevanja obveznosti iz člena 267, tretji odstavek, PDEU, nedopustna, če odločba, s katero je bila povzročena škoda, ni bila razveljavljena.

50 Spomniti je treba, da če so izpolnjeni pogoji za uveljavljanje odgovornosti države, o čemer odločijo nacionalna sodišča, mora država posledice povzročene škode odpraviti v okviru nacionalnega prava, pri čemer pogoji, ki so jih določile nacionalne zakonodaje na področju povrnitve škode, ne smejo biti manj ugodni od pogojev za podobne zahtevke, ki zadevajo zgolj nacionalno pravo (načelo enakovrednosti), niti ne smejo biti oblikovani tako, da v praksi onemogočijo ali preveč otežijo pridobitev odškodnine (načelo učinkovitosti) (glej sodbo Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, točka 62 in navedena sodna praksa).

51 Pravilo v nacionalnem pravu, kot je pravilo v členu 13(2) RRCEE, lahko namreč preveč oteži pridobitev odškodnine za škodo, nastalo s kršitvijo zadevnega prava Unije.

52 Iz spisa, ki je na voljo Sodišču, in iz razprav v okviru obravnave je namreč razvidno, da so možnosti, da bi bile odločbe Supremo Tribunal de Justiça ponovno pregledane, izredno omejene.

53 Portugalska vlada v zvezi s tem trdi, da je zadevna določba nacionalnega prava oblikovana tako, da spoštuje načelo pravnomočnosti in načelo pravne varnosti. Poudarja zlasti, da je v položaju, ki se obravnava v postopku v glavni stvari, ponovni pregled presoje, ki jo je opravil sodni organ, ki odloča na zadnji stopnji, nezdružljiv s funkcijo tega sodnega organa, ker je cilj njegovih odločb nepreklicno končati spor, saj bi bila sicer spodkopana primarnost prava in spoštovanje sodnih odločb, kar bi ogrozilo hierarhično razporeditev sodne oblasti.

54 Res je, da je Sodišče poudarilo pomen načela pravnomočnosti tako v pravnem redu Unije kot v nacionalnih pravnih redih, pri čemer je pojasnilo, da, če na tem področju ni ureditve na ravni Unije, spada način izvajanja načela pravnomočnosti pod nacionalni pravni red držav članic na podlagi načela postopkovne avtonomije držav članic (glej v tem smislu sodbo Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, točki 22 in 24).

55 Glede vpliva načela pravnomočnosti na položaj v postopku v glavni stvari zadošča opozorilo, da se zaradi priznanja načela odgovornosti države za odločbo, ki jo je izdalo sodišče zadnje stopnje, ne ustvarja dvom o pravnomočnosti omenjene odločbe. Postopek, v katerem se uveljavlja odgovornost države, nima istega predmeta niti nujno istih strank kot postopek, v katerem je bila sprejeta odločba, ki je postala pravnomočna. Tožeča stranka v postopku zaradi odgovornosti države namreč pridobi – če je uspešna – obsodbo države na povrnitev nastale škode, kar pa ne vpliva nujno na pravnomočnost sodne odločbe, s katero je bila povzročena ta škoda. V vsakem primeru načelo odgovornosti države, ki je lastno pravnemu redu Unije, zahteva omenjeno povrnitev škode, ne zahteva pa spremembe sodne odločbe, s katero je bila škoda povzročena (glej sodbo Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, točka 39).

56 Glede argumenta, ki temelji na kršitvi načela pravne varnosti, je treba pojasniti, da tudi ob predpostavki, da bi bilo to načelo mogoče upoštevati v pravnem položaju, kot je ta v postopku v glavni stvari, nikakor ni mogoče izključiti načela odgovornosti države za škodo, povzročeno posameznikom zaradi kršitev prava Unije, za katere odgovarja ta država.

57 Upoštevanje načela pravne varnosti bi namreč v primeru, če odločba, ki jo je izdalo nacionalno sodišče na zadnji stopnji, temelji na očitno napačni razlagi prava Unije, posamezniku preprečilo, da uveljavi pravice iz pravnega reda Unije in zlasti tiste, ki izhajajo iz načela odgovornosti države.

58 Navedeno načelo je vsebovano v sistemu Pogodb, na katerih temelji Unija (glej v tem smislu sodbo Specht in drugi, od C-501/12 do C-506/12, C-540/12 in C-541/12, EU:C:2014:2005, točka 98 in navedena sodna praksa).

59 V teh okoliščinah take velike ovire, kot je ta, ki izhaja iz nacionalnega pravila, ki je predmet postopka v glavni stvari, za učinkovito izvajanje prava Unije in med drugim tako temeljnega načela, kot je načelo odgovornosti države za kršitve prava Unije, ni mogoče upravičiti ne z načelom pravnomočnosti niti z načelom pravne varnosti.

60 Iz navedenih ugotovitev je razvidno, da je treba na tretje vprašanje odgovoriti, da je treba pravo Unije in zlasti načela, ki jih je Sodišče razvilo v zvezi z odgovornostjo države za škodo, ki posameznikom nastane zaradi kršitve prava Unije, ki jo stori nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, razlagati tako, da nasprotujejo nacionalni določbi, ki kot predhodni pogoj zahteva razveljavitev odločbe tega nacionalnega sodišča, s katero je bila povzročena škoda, medtem ko je taka razveljavitev v praksi izključena.

Stroški

61 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (drugi senat) razsodilo:

1. **Člen 1(1) Direktive Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov je treba razlagati tako, da pojem „prenos obrata“ zajema položaj, v katerem podjetje, ki deluje na trgu čarterskih poletov, preneha na podlagi odločitve večinskega delničarja, prav tako podjetja, ki deluje v letalskem sektorju, in v katerem zadnjenavedeno prevzame položaj podjetja, ki je prenehalo, v pogodbah o najemu letal in pogodbah o čarterskih poletih, ki se izvajajo, opravlja dejavnost, ki jo je prej opravljalo podjetje, ki je prenehalo, dopusti vrnitev nekaterih delavcev, ki so bili dotlej zaposleni pri navedenem podjetju, na delo in jih določi za izvrševanje enakih nalog kot prej ter od navedenega podjetja prevzame manjšo opremo.**

2. **Člen 267, tretji odstavek, PDEU je treba razlagati tako, da mora nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, Sodišču Evropske unije predložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe glede razlage pojma „prenos obrata“ v smislu člena 1(1) Direktive 2001/23 v okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, ki jih zaznamujejo hkrati odločitve nižjih sodišč, ki se razhajajo glede razlage tega pojma, in ponavljajoče se težave pri razlagi tega pojma v več državah članicah.**

3. **Pravo Unije in zlasti načela, ki jih je Sodišče razvilo v zvezi z odgovornostjo države za škodo, ki posameznikom nastane zaradi kršitve prava Unije, ki jo stori nacionalno sodišče, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva, je treba razlagati tako, da nasprotujejo nacionalni določbi, ki kot predhodni pogoj zahteva razveljavitev odločbe tega nacionalnega sodišča, s katero je bila povzročena škoda, medtem ko je taka razveljavitev v praksi izključena.**

Podpisi